

УДК 336.72

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ ЙОГО СТВОРЕННЯ, НАСЛІДКИ ТА МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ

Бондарчук Л.В., Литвинюк Л.В., Дорох А.В.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Визначено мету та основні завдання функціонування Європейського Союзу. Досліджено основні етапи становлення Європейського Союзу від початку створення. Проаналізовано особливості підписання Угоди про асоціацію України з ЄС.

Ключові слова: Європейський союз, мета функціонування Європейського союзу, «план Шумана», Лісабонський договір, інтеграція, європейський простір, європейська співпраця.

Постановка проблеми. Від часу створення Європейського інтеграційного угруповання статус і роль Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), на базі якого згодом було утворено Європейський Союз (ЄС), залишалися предметом політичних дискусій та прискіпливої уваги політичних дослідників. До розпаду біполярної системи тісний зв'язок між США і країнами ЄС у сфері безпеки, який був важливою передумовою розвитку західноєвропейських інтеграційних структур, створював ефект підпорядкування Західної Європи спільній атлантичній політиці, сформульованій у Вашингтоні. Хоча на певному етапі, принаймні з середини 1970-х років, керівники провідних країн ЄЕС ставили за мету розробку узгодженої зовнішньої політики та замислювалися над потребами посилення співпраці у безпековій сфері, до укладення Маастрихтського договору (1992 р.) ці пошуки втілювалися переважно у вигляді політичних заяв, декларацій та поточних консультацій з основних проблем міжнародних відносин та міжнародної безпеки.

У сучасних міжнародних відносинах ЄС посідає місце впливового фактора та центру сили. Проте його роль у міжнародних процесах є дещо обмеженою попри напрацювання широкого спектру автономних партнерських відносин та діалогових форматів з провідними державами світу та деякими регіональними угрупованнями, які об'єднують держави, що розвиваються.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані зі становленням і розвитком ЄС, глибоко і всебічно досліджуються наперед зарубіжними науковцями, про що свідчать численні публікації в періодичних виданнях та видання науково-практичної літератури. Серед них можна виділити таких авторів, як Р. Балль, Г. Волес, В. Врайт, М. Герроп, Л. Ентін, Т. К'рстіансен, Н. Нугент, Е. Патерсон, Б. Гай Петерс, Дж. Петерсон, Р. Хейг, М. Шаклетон та ін. До вітчизняних науковців, які вивчають у тому числі й інституційну систему ЄС, належать Н. Колісниченко, В. Копійка, Я. Малик, І. Нагорна, Н. Рудік, О. Рудік, Т. Шинкаренко, О. Оржель, В. Посельський, Л. Прокопенко та ін.

Формування цілей статті. Метою даного дослідження є обґрунтування основних етапів створення ЄС, аналіз наслідків цього процесу та дослідження сучасного стану, а також висвітлення основних подій пов'язаних з інтеграцією України до Європейського союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЄС функціонує з метою створення економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також спільна валюта) і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, а також впровадження спільного громадянства.

Серед найважливіших причин європейської інтеграції можна виділити наступні:

- потреба миру та безпеки. Нова Європа та країни цієї Європи повинні були гарантувати, що більше ніколи не повториться жорстокість обох світових воєн. Спільне прийняття рішень мало стати перешкодою для появи нових конфліктів, а тісна політична та економічна співпраця мали стати успішним бар'єром перед комунізмом, який набрав усе більших обертів, а також перед економічною експансією США в Європі;

- сподівання на економічний розвиток та добробут. Співпраця в межах об'єднаної Європи мала дати їй мешканцям економічну стабільність та успіх. Утворення спільного ринку мало оптимізувати економічну діяльність та розвиток торгівлі в межах цілого континенту. Спільний ринок мав бути також гарантією вільного руху осіб, капіталу, товарів та послуг;

- утримання економічного та політичного значення на міжнародній арені. Європейці добре розуміли, що обидві світові війни значно ослабили позиції європейських країн у світі. Лише тісна співпраця у цих сферах допомогла б повернути їм владу, яку вони втратили [3, с. 148].

Європейській Союз утворився в результаті послідовного розвитку процесу інтеграції країн Західної Європи, яка пройшла у своєму розвитку декілька етапів.

9 травня 1950 року вважається початком європейської інтеграції. Саме тоді міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн (пропозиція увійшла в історію під назвою «план Шумана»).

18 квітня 1951 року «план Шумана» було реалізовано через підписання Паризького договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС). До складу ЄСВС увійшли шість країн: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція («європейська шістка», яка в подальшому стала «локомотивом»

європейської інтеграції). Договір про ЄСВС набув чинності 23 липня 1952 року.

23 березня 1957 року у м. Рим відбулося підписання Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Договору про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євроатом).

Метою Євроатому визначалась співпраця країн-членів у використанні ядерної енергії у мирних цілях. Обидва договори набули чинності 1 січня 1958 року і ввійшли в історію під назвою «Римські договори» [5].

8 квітня 1965 року було підписано Договір про злиття виконавчих органів ЄСВС, Євроатому та ЄЕС. 1 липня 1967 року цей Договір набув чинності. І як наслідок була створена єдина структура інститутів, що забезпечують розвиток європейської інтеграції. Основними інститутами стали Європейська Комісія, Рада Європейських Співтовариств, Європейський Парламент та Суд Європейських Співтовариств. У грудні 1974 року до цих органів додався новий – Європейська Рада, яка складається з глав держав та урядів країн-членів Європейських Співтовариств.

У 1968 році завершується формування зони вільної торгівлі та митного союзу (перших двох етапів інтеграції) ЄЕС.

На початку 70-х років розпочався процес розширення ЄЕС.

1 січня 1973 року членами ЄЕС стали Велика Британія, Данія, Ірландія.

1 січня 1981 року членом ЄЕС стала Греція.

1 січня 1986 року членами ЄЕС стали Іспанія та Португалія.

1 липня 1987 року набув чинності Єдиний європейський акт, підписаний у лютому 1986 року. Цей документ визначив подальші цілі Європейської інтеграції. Зокрема, він поставив за мету створення до 1 січня 1993 року Єдиного внутрішнього ринку (наступного етапу економічної інтеграції, що передбачав гармонізацію економічної політики та інституцій), запровадив спільну політику в соціальній сфері, в галузі науково-технологічного розвитку, охорони навколишнього середовища [1, с. 15].

7 лютого 1992 року у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз (саме поняття «Європейський Союз» з'явилося ще під час Паризької конференції 1972 року). Договір набув чинності 1 листопада 1993 року.

1 січня 1995 року членами Європейського Союзу стали Фінляндія, Австрія та Швеція.

2 жовтня 1997 року було підписано Амстердамський договір (набув чинності 1 травня 1999 року). Амстердамський вніс зміни та доповнення до Маастрихтського договору про Європейський Союз, Римського договору про заснування Європейського (Економічного) Співтовариства та Євроатому, Договору про заснування ЄСВС. Ці зміни торкнулись повноважень та напрямків діяльності, а також привели інституційні механізми до цілей, визначених Маастрихтським договором.

Особливу роль у цьому відіграло укладення у 1997 році Шенгенської угоди про вільне (безвізове) пересування громадян у межах Європейського Союзу. Особливу роль у цьому відіграло укладення у 1997 році Шенгенської угоди про вільне (безвізове) пересування громадян у меж-

ах Європейського Союзу. Усі Шенгенські країни, окрім Ісландії, Норвегії та Швейцарії, є країнами – членами ЄС [5].

1 січня 2002 року до готівкового обігу була введена єдина грошова одиниця ЄС – євро, що стало етапом переходу до формування економічного та валютного союзу ЄС – найвищого етапу інтеграції. Зараз євро перебуває в обігу на території 12 країн-членів ЄС. Велика Британія та Данія вирішили поки що відмовитись від введення євро на своїй території, а Швеція не змогла виконати необхідних критеріїв введення євро, встановлених Маастрихтським договором. 10 держав, які приєдналися до ЄС у 2004 році, поки що не змогли виконати усіх необхідних критеріїв «зони євро».

1 травня 2004 року членами Європейського Союзу стали Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина, Словенія, Кіпр, Мальта, Естонія, Литва, Латвія. З 1 січня 2007 року країнами-членами ЄС стали Болгарія та Румунія. Таким чином, ЄС нараховує сьогодні 27 держав-членів.

29 жовтня 2004 року Угоду про Конституцію Європейського Союзу було підписано главами держав та урядів 25 країн-членів ЄС у Римі.

Конституція ЄС складається з чотирьох розділів, у яких відображено головні цілі, завдання та функції ЄС, організаційна структура та процедура прийняття рішень, права і обов'язки всіх європейських органів управління, а також напрямки діяльності організації.

Конституційна угода, яка має вступити в силу у 2009 році, повинна бути ратифікована усіма державами-членами ЄС.

1 грудня 2009 року набув чинності «Лісабонський договір про внесення змін у Договір про Європейський Союз і договір про створення Європейської спільноти». Цей документ став важливим етапом в історії Європейського Союзу. Фактично він завершив період правової кризи, в якій після провалу влітку 2005 р. на референдумах у Франції та Нідерландах процесу ратифікації першої спільної Конституції, перебував Євросоюз. А вже вперше «старі» та «нові» країни-члени ЄС підписали спільну угоду та зобов'язалися її послідовно виконувати.

Наразі Лісабонський договір став правовою основою діяльності та розвитку Європейського Союзу. Цей акт складається з преамбули, 7-ми розділів, 13-ти протоколів та 59 декларацій. Зазначений документ диференціював рівні компетенції у різних сферах політики між державами-членами та Євросоюзом за трьома категоріями: виключна, спільна та допоміжна [4, с. 30].

Лісабонський договір збільшує коло галузей, у яких Європейський парламент матиме вирішальне слово, зокрема, аграрний сектор, юстиція та координація роботи служб безпеки. Додано клаузулу солідарності, яка передбачає спільні дії Євросоюзу та його держав-членів у разі терористичних атак.

Для держав, які співпрацюють з Європейським Союзом, важливим є факт закріплення у Лісабонському договорі положення про європейську політику сусідства. Втім, посилення інтеграційних зв'язків в Євросоюзі ускладнюватиме подальший процес його розширення. Цю тезу 7 травня 2009 року підтвердив установчий празький саміт «Східного партнерства». Євро-

пейська комісія запропонувала залучити до тіснішої співпраці з Євросоюзом найближчих сусідів, тобто Білорусь, Молдову, Україну, а також кавказькі країни – Азербайджан, Вірменію та Грузію. Зокрема, проект «Східне партнерство» передбачає розвиток усіх напрямів співробітництва, включно зі створенням зони вільної торгівлі, але без перспективи членства для східно-європейських та кавказьких держав, які беруть у ньому участь.

Україна є пріоритетним партнером Європейського Союзу. Відносини між ЄС та Україною розвиваються також у контексті Східного партнерства. Між 2007 та 2011 роками відбулися переговори щодо Угоди про асоціацію, що включає в себе глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ) між ЄС та Україною.

Європейський Союз надає підтримку Україні для забезпечення стабільного, заможного та демократичного майбутнього для всіх її громадян. У своїй підтримці ЄС непохитно дотримується принципів територіальної цілісності та суверенітету України та вважає повне виконання Мінських угод основою стабільного політичного розв'язання конфлікту на сході країни. Від весни 2014 року ЄС збільшив свою підтримку економічним та політичним реформам в Україні.

Перемовини щодо Угоди про асоціацію тривали з 2007 року. Сторони узгоджували основні положення документу протягом 21 раунду перемовин. Офіційно про узгодження тексту документу заявили на саміті Україна-ЄС у грудні 2011 року в Києві, а парафували документ 30 березня 2012 року у Брюсселі.

Президент України Віктор Янукович обіцяв підписати асоціацію на саміті східного партнерства в листопаді 2013 року.

Проте за кілька тижнів до саміту влада різко змінила риторіку – президент та прем'єр-міністр заговорили про невідповідність угоди й перенесення її підписання.

21 листопада на Євромайдан вийшли перші протестувальники, а 24-го опозиція провела перший масовий мітинг.

Після закінчення саміту у Вільнюсі й остаточної відмови Віктора Януковича підписувати угоду, у ніч з 29 на 30 листопада «Беркут» жорстко розігнав протест на Майдані.

Протести одразу ж вибухнули з новою силою і закінчились масовими розстрілами 18-20 лютого 2014 року.

Вже за місяць нова влада підписала політичну частину угоди. А невдовзі після президентських виборів Петро Порошенко підписав економічну частину асоціації.

16 вересня Верховна Рада та Європейський парламент одночасно ратифікували документ, проте його мали схвалити ще всі країни-члени. Цей процес у ЄС завершився тільки у травні 2017 року.

11 червня 2017 року набув чинності режим безвізових подорожей громадян України, що є власниками біометричних паспортів. Це стало результатом виконання Україною вимог Плану дій з лібералізації візового режиму. Мета режиму короткострокових безвізових подорожей українських громадян з біометричними паспортами – сприяти прямим контактам між людьми та посилювати бізнесові, соціальні та культурні зв'язки ЄС та України.

1 вересня у повному об'ємі запрацювала Угода про асоціацію України з ЄС. ВВС Україна нагадує історію угоди, як вона працюватиме, що отримає Україна та як контролюватимуть її виконання.

З 1 вересня 2017 року повністю набрала чинності глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі (ГВЗВТ) між ЄС та Україною. Вона є частиною Угоди про асоціацію. Попередньо з 1 січня 2016 року ГВЗВТ застосовувалась тимчасово. Це є потужною віхою в двосторонніх торгових відносинах і відкриває нові економічні можливості як для ЄС, так і для України. Український бізнес отримує стабільний та передбачуваний преференційний доступ до найбільшого ринку у світі, в якому мешкають понад 500 мільйонів споживачів. Водночас, бізнес з ЄС дістає можливість скористатися простішим доступом до українського ринку та будувати нові відносини з українськими постачальниками та партнерами. ЄС є торговим партнером номер один для України. За перші вісім місяців 2017 року експорт з України до ЄС та імпорт з ЄС до України зросли на 27%. якщо порівнювати з відповідним періодом 2016 року.

Висновок. Таким чином, Європейський Союз – економічний та політичний союз 29 держав-членів, що розташовані здебільшого у Європі. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля та сталі і Європейської економічної спільноти, що були засновані шістьма країнами в 1951 та 1958 роках відповідно. В сучасному вигляді існує на основі Договору про Європейський Союз, підписаному 7 лютого 1992 року і чинному з 1 листопада 1993.

Список літератури:

1. Андросова Т.В. Європейська інтеграція: методичні рекомендації до семінарських занять для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності «Міжнародна економіка» / Т.В. Андросова, Н.Л. Савицька, В.О. Козуб. – Харків: «Видавництво «Форт», 2017. – 70 с.
2. Блеса П. Европа «единая и свободная»: внешняя политика, оборона и безопасность в обновленном Европейском союзе / Пабло Блеса // Неприкосновенный запас. – 2017. – № 6. – С. 192–203.
3. Браницкий А.Г. История европейской интеграции / А.Г. Браницкий, Г.В. Каменская. – М.; Н. Новгород: ИМЭМО РАН, ФМО ННГУ, 2003. – 428 с.
4. Договір про Європейський Союз. Консолідована версія в редакції Лісабонського договору // Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / Г. Друзенка, С. Друзенко. – К.: К.І.С., 2010. – С. 31–71.
5. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/>.
6. Яковюк І.В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01; 12.00.11 / Іван Васильович Яковюк. – Харків: Б.в., 2014. – 474 с.

Бондарчук Л.В., Литвинюк Л.В., Дорох А.В.

Винницький торгово-економічний інститут
Київського національного торгово-економічного університета

ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ И ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ЕГО СОЗДАНИЯ, ПОСЛЕДСТВИЯ И МЕХАНИЗМ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

Аннотация

Определены цель и основные задачи функционирования Европейского Союза. Исследованы основные этапы становления Европейского Союза от начала создания. Проанализированы особенности подписания Соглашения об ассоциации Украины с ЕС.

Ключевые слова: Европейский союз, цель функционирования Европейского союза, «план Шумана», Лиссабонский договор, интеграция, европейское пространство, европейское сотрудничество.

Bondarchuk L.V., Litvinyuk L.V., Doroh A.V.

Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kiev National Trade and Economic University

EUROPEAN UNION AND MAIN STAGES OF HIS CREATION, CONSEQUENCE AND MECHANISM OF INTERACTION

Summary

The purpose and the main objective of the functioning of the European Union are defined. The main stages of the formation of the European Union. Features of signing of the Agreement on Association of Ukraine with the EU are analysed.

Keywords: European Union, purpose of functioning of the European Union, "Schuman's plan", Treaty of Lisbon, integration, European space, European cooperation.